

نقش حسابداری در توسعه‌ی پایدار اقتصاد^۱

برنامه‌های توسعه‌ی ملی تا حد زیادی به پایداری (sustainability) نیازمند است. توسعه‌ی پایدار فرایند تغییری است که در آن بهره‌برداری از منابع، جهت‌گیری سرمایه‌گذاری‌ها، جهت‌گیری توسعه‌ی تکنولوژی و تغییرات نهادی همه و همه با یکدیگر در هماهنگی‌اند و بدین ترتیب ظرفیت جاری و آتی برای پاسخگویی به نیازهای انسانی و خواست‌های انسانی ارتقا می‌یابد. برای این مسئله اندازه‌گیری و گزارشدهی با اطلاعات باکیفیت لازم است. نظام مالیاتی، یارانه‌ها، رتبه‌بندی و benchmarking، مجوزهای قابل‌معامله، منافع ذینفعان، ... سازوکارهایی است که زیرساخت حسابداری را می‌سازند تا پایداری را ارتقاء دهند. این زیرساخت‌ها باید توسط ذینفعانی که بر اطلاعات معتبر تکیه می‌کنند (اطلاعاتی که حرفه‌ی حسابداری تهیه می‌کنند) حمایت و پشتیبانی شود.

❖ زیرساخت‌های مالی باکیفیت همان‌قدر برای توسعه‌ی اقتصادهای نوظهور لازم است که گسترش زیرساخت‌های فیزیکی چون جاده‌ها و راه‌آهن باکیفیت، ارتباطات و خطوط آب و برق مطمئن. توسعه‌ی حکمرانی مستحکم و خوب و گزارشدهی مالی مؤثر در اقتصادهای نوظهور مشابه زیرساخت‌های فیزیکی است.

ایجاد زیرساخت‌های حسابداری فرایندی پیچیده است، چرا که بخشی از نظام قانونی و نظارتی هر اقتصادی در کشورهای دنیاست.

^۱. رئوس سخنرانی حسین عبده تبریزی در همایش حسابداری و مدیریت حسابداران و دانشگاهیان تبریز در روز پنجشنبه بیست و سوم آذرماه سال ۱۳۹۶.

❖ پاسخگویی به حساب‌ها و پذیرش مسئولیت حساب‌ها در کانون «ظرفیت‌سازی اقتصادی» است و بی‌شک این موضوع در مورد ایران صادق است.

❖ در اواخر قرن ۱۹، جوامع اولیه‌ی حسابداری بیشتر به مباحث پایه‌ای مرتبط با حسابداری جواب می‌دادند. در شرایط جاری در ایران نیز هنوز جوامع حسابداری بیشتر با مفهوم ورشکستگی (insolvency)، بیمه (insurance)، گردآوری مطالبات و دفترداری درگیر هستند.

❖ در طول زمان حسابداری توسعه پیدا می‌کند تا شامل هزینه‌یابی (costing)، سیستم‌های اطلاعاتی (information system)، مقابله با کلاهبرداری fraud prevention و ارزشیابی دارایی‌ها و شرکت‌ها و نیز ادغام و قبضه‌ی مالکیت شود.

حسابداران در مقام حساب‌برسان و تحلیل‌گران مالی، از طریق گزارشگری باکیفیت در عرصه‌های مدیریت ارزش، زنجیره‌ی تحویل کالا (supply chain)، تحلیل سبد اوراق بهادار، ارزشیابی پروژه، فرایند کنترل‌های داخلی، پوشش مدیریت ریسک، و حکمرانی شرکتی کار می‌کنند. یعنی حوزه‌ی عمل آنان وسیعاً گسترش یافته، و حسابداران ایرانی نیز می‌باید همان مسیر را بروند.

❖ اطلاعات حسابداری نقش مثبتی در تمامیت و یکپارچگی تصمیمات توسعه‌ای و موفقیت برنامه‌های توسعه‌ای بازی می‌کند؛ این نقش در صورت وجود اطلاعاتی که برای آماده‌سازی، اجرا و پیگیری این برنامه‌ها ضرورت دارد، به اجرا درمی‌آید. در بسیاری موارد، شکست این برنامه‌ها به نبود نظام ارزیابی جدی از نقش حسابداری در موفق کردن برنامه‌های توسعه‌ی اقتصادی، برمی‌گردد. نبود اطلاعات در مورد کمبود نسبی منابع موجود به توزیع غلط این منابع می‌انجامد. به علاوه، نبود اطلاعات در مورد دستاوردهای برنامه‌های توسعه، فرصت تعدیل این برنامه‌ها را ناممکن می‌کند.

❖ حسابداری فارغ از نوع نظام اقتصادی (که چالش‌های امروز ما است) همواره نقش دارد و در ایران روی آن بحث ایدئولوژیک وجود ندارد. بحث این که اقتصاد بازار است، اقتصاد لیبرالی، اقتصاد اسلامی، اقتصاد مقاومتی، اقتصاد سیوسالیستی، یا ... است، باعث نشده کسی روی ضرورت حسابداری شک کند. حسابداری در همه‌ی نظام‌های اقتصادی کار خود را می‌کند.

❖ چون اطلاعات ارزشمندترین دارایی در کشورهای در حال توسعه است و به دلیل دشواری فرایند گردآوری داده‌ها در اقتصاد، نقش حسابداران در گردآوری، جمع‌بندی، انباشت و گزارشدهی داده‌های مفید و تبدیل آن‌ها به اطلاعات ذی‌قیمت غیرقابل انکار است.

❖ پنج نقش اصلی حسابداران در کشورهای در حال توسعه عبارت است از: ۱. گردآوری داده‌های دقیق و معتبر؛ ۲. تهیه و آماده‌سازی صورت‌های مالی و اطلاعات برای سرمایه‌گذاران (به‌ویژه سرمایه‌گذاران خارجی)؛ ۳. کمک به رشد FDI و پذیرفتنی کردن سرمایه‌گذاری در کشورهای هدف؛ ۴. گردآوری اطلاعات مفید و به موقع در بخش عمومی به اتکای حسابداری تعهدی به جای حسابداری نقدی. این به اصلاح مالی و ارتقای تجارت بین کشورها و بخش‌های خصوصی و سرمایه‌گذاران خارجی می‌انجامد. وضع بد بدهی‌های دولت در ایران حاصل برقرار نبودن این سازوکار است، و بالاخره ۵. ارائه‌ی تفسیر روشنی از اهداف مدیریت‌ها به زبان عام و قابل فهم بین دولت‌ها و مردم که اجازه دهد آن‌ها با هم کار کنند و با هم معامله انجام دهند.

❖ توسعه‌ی بخش مالی از طریق بهبود در موارد زیر، نقش عمده‌ای در رشد اقتصادی دارد: ۱. انباشت سرمایه؛ ۲. ظرفیت‌سازی (capacity building)؛ ۳. منافع عامه؛ و ۴. پایداری و ثبات. در این حوزه‌ها، حسابداری رفاه اجتماعی شهروندان را ارتقاء می‌دهد.

❖ حسابداری در واقع کانون «ظرفیت‌سازی» است و حرفه‌ی حسابداری قدرتمند برای توسعه‌ی اقتصادی و نیز

برای اطمینان‌بخشی اقتصادی در بخش‌های دولتی و خصوصی اهمیت دارد.

❖ نقش گزارشگری با کیفیت بنگاه‌ها: ۱. افزایش شفافیت؛ ۲. تسهیل تجهیز سرمایه‌گذاری داخلی و بین‌المللی:

تقویت رقابت‌پذیری بنگاه‌ها با جذب منابع خارجی و استفاده از فرصت‌های بازارهای بین‌المللی؛ ۳. خلق

محیط سالم سرمایه‌گذاری؛ ۴. تقویت اعتماد سرمایه‌گذاران؛ و ۵. کاهش فساد و سوءمدیریت منابع.

و از مجاری بالا ارتقای ثبات و اطمینان مالی در کشور پدید می‌آید.

❖ موضوع منافع عمومی (public interest) اهمیت بسیار دارد؛ بخشی از توسعه‌ی ملی در نظارت دقیق بر

منافع عمومی نهفته است. بحث وجوه عمومی (public fund) نیازمند نظارت‌های مربوط به خود است.

هر جا که پول عمومی وجود دارد، مقام ناظر باید نظارت کند. بانک مردم عادی را مخاطب قرار می‌دهد، پس نیاز به

نظارت بانک مرکزی می‌رود؛ در بورس ما به عامه مردم اوراق می‌فروشیم، پس سازمان بورس و اوراق بهادار به عنوان

نماینده‌ی حاکمیت باید حاضر باشد؛ بیمه‌ی مرکزی همین وضع را دارد. خیلی از حوزه‌های «وجوه عمومی» مثل

خیریه‌ها، بازنشستگی‌ها، شهرداری‌ها، و نهادهای عمومی غیردولتی مقام ناظر ندارند. حسابداری در تعیین استانداردهای

مرتبط با این حوزه‌ها می‌باید تلاش کند.

❖ حسابداری توان گسترش و جذب سرمایه‌گذاری خارجی را با ارتقای branding کشور بهبود می‌بخشد.

تلاش حرفه‌ی حسابداری از طریق IFRS و گزارشگری بین‌المللی تسهیل شفافیت ارقام حسابداری بوده

است. بدین ترتیب امید می‌رود با گزارشگری شفاف و تحلیل حساسیت مذاکرات با کشورهای دیگر و

شرکت‌های آن کشورها تسهیل شود، و بازارهای سرمایه‌ی بین‌المللی بتوانند به اطلاعات منتشره تکیه کنند.

- ❖ چارچوب‌های اخلاقی پیش‌شرط توسعه‌ی ملی است. حرفه‌ی حسابداری تجهیز سرمایه‌گذاری خارجی را تسهیل می‌کند، اطمینان سرمایه‌گذاران خارجی را افزایش می‌دهد، باعث کاهش فساد و کاهش سوءمدیریت منابع می‌شود، و از دستکاری در معاملات و مهندسی حساب‌ها جلوگیری می‌کند.
- ❖ فرایند مداوم بلندمدت توسعه شامل ارتقای ظرفیت افراد، نهادها و دولت‌هاست. حسابداری کمک می‌کند تا ظرفیت‌های فردی، نهادی و دولتی توسعه یابد. تلاش حسابداری کمک به ایجاد نهادهای مالی باکیفیت است، چرا که همه‌ی سهامداران توسعه‌ی ملی نیازمند مهارت‌های اضافی برای همکاری‌های قوی و مؤثرتراند. توسعه نمی‌تواند بدون ارتقای دانش و مهارت‌های شهروندان و دولت رخ دهد.
- ❖ حسابداری با ظرفیت‌سازی برای دولت هم نقش بازی می‌کند، چرا که به دولت اجازه می‌دهد تا مالیات‌ها و درآمد خود را جمع کند، بودجه‌ی سالیانه تهیه کرده و تخصیص دهد، و مشارکت خصوصی را در فرایند همکاری‌های مدنی ارتقا دهد.
- ❖ حسابداری دسترسی کشور را به چارچوب‌های قانونی، ترتیبات نهادی، منابع فنی و ظرفیت‌های انسانی ممکن می‌کند. همچنین گزارشگری، حساب‌کشی و اقدامات ما از طریق نظام حسابداری از نفوذ فساد جلوگیری می‌کند؛ عاملی که مهم‌ترین مانع توسعه‌ی اقتصاد ملی است. حسابداری این کار را از طریق نظام گزارشگری قابل مقایسه در سطح بین‌المللی، و بسط دانش پیرامون قوانین و مقررات انسجام و عینیت می‌دهد.
- ❖ کار حسابداران بر شکل‌دهی نوع کار دولت، مقامات مالیاتی، و مقام‌های ناظر (regulator) در بازارها تأثیر می‌گذارد و از این طریق بر اقتصاد کشور تأثیر گسترده می‌گذارد. به‌رغم مشکلاتی که در بازار سرمایه داریم، حرفه‌ی حسابداری از طریق گزارشدهی مداوم و verification تأثیر خود را می‌گذارد. این مفهوم پایداری در حسابداری رسوخ کرده و از این‌رو، موضوع فراتر از انتشار مداوم صورت‌های مالی می‌رود.

❖ نقش حسابداران در پایداری آن است که به طور مداوم با به کارگیری شاخص‌های عملکرد و برنامه‌ریزی استراتژیک، با کمک به تدوین سیاست‌ها در شرکت‌ها، و مدیریت موضوعات مربوط به پایداری، به جامعه اطمینان خاطر بدهند و در کشور آرامش فکری ایجاد کنند.

❖ هر چند آغاز گزارشدهی مالی شرکت‌ها به سال ۱۸۵۰ برمی‌گردد، اما امروزه گزارشدهی به عرصه‌های جدیدی بسط یافته که حتی در قرن بیستم نیز شاهد آن نبوده‌ایم. مثلاً حسابداری در مورد موضوعات اجتماعی و محیط‌زیست کار می‌کند. این که گزارشگری محدود به جنبه‌های مالی فعالیت شرکت‌ها باشد، اکنون دیدگاه سنتی تلقی می‌شود؛ آن دیدگاه گزارشگری را فقط به عملیات اقتصادی بنگاه و کارهایی که بنگاه در بازار انجام می‌داد، محدود می‌کرد. اما گزارشگری بنگاه‌های عمومی از اواسط دهه‌ی ۸۰ قرن بیستم، شامل ارائه‌ی گزارش در مورد اقدامات اجتماعی و محیط‌زیستی بنگاه‌ها نیز شد.

حسابداری نیز پذیرفت که این موضوعی اخلاقی است که شرکت‌ها در مورد دخالت‌ها و دستکاری خود در طبیعت و محیط‌زیست گزارش دهند. این تحول در تعقیب هدف توسعه‌ی پایدار اقتصاد بود. بدین ترتیب گزارشگری مسئولیت‌های اجتماعی بنگاه‌ها (corporate social responsibility) معمول شد.

❖ آینده‌ی حسابداری در مسیر تحقق رشد پایدار اقتصاد ایران در گرو آن است که حسابداران چقدر به مسئولیت‌های خود واقف‌اند و به تعهدات خود عمل می‌کنند. به قول ابراهام لینکلن، بهترین شکل پیش‌بینی آینده آن است که خود آن را خلق کنیم.